

Muudatusettepanekud kohtute seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kohtute haldamise tõhustamine) 632 SE juurde

Riigikogu menetluses on kohtute seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (kohtute haldamise tõhustamine) 632 SE.

Justiits- ja Digiministeerium palub muuta kohtute seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadust (kohtute haldamise tõhustamine) 632 SE järgmiselt:

Eelnõu § 1 (kohtute seaduse muutmine) muutmine

1. 632 SE-st jäetakse välja punkt 20 (muutes vastavalt järgmiste punktide numeratsiooni).

Selgitus: Punkti 20 eesmärgiks oli asendada tekstiosa „Justiitsministeerium“ tekstiosaga „Justiits- ja Digiministeerium“. Kuna vastavad muudatused on sisse viidud 01.01.2025 jõustunud Vabariigi Valitsuse seaduse § 105¹⁹ lõike 12 alusel, ei ole vastav muudatus vajalik.

2. Paragrahvi § 40¹ lõige 3 (pärast numeratsiooni korrigeerimist eelnõu punkt 32) muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(3) Nõukogu kohtunikust liikme volitused lõpevad, kui ta vabastatakse kohtunikuametist, nimetatakse kohtu esimeheks või kui ta kohtuniku volitused peatuvad käesoleva seaduse § 58⁴ lõike 3 alusel.“;

Selgitus: Muudatuse eesmärk on täiendada KHAN-i kohtunikust liikme volituse lõppemist selliselt, et lisaks kohtunikuametist vabastamisele ja kohtu esimeheks nimetamisele lõpevad volitused ka siis kui kohtunikust liikme volitused on peatunud KS § 58⁴ lõike 3 alusel, st väljaspool kohut töötamise korral. KHAN-i kohtunikust liikme volituste lõppemine sellisel juhul on põhjendatud, kuna kohtunike täiskogu valitud kohtunikust liige ei saa esindada kohtusüsteemi, kui ta ei ole selle osa ehk on näiteks üle viidud juriidilisele tööle ametiasutusse või avalik-õigusliku ülikooli õppejõuks.

3. Punktis 35 (pärast numeratsiooni korrigeerimist punktis 34) asendatakse tekstiosa „lõike 2 punkt 1) tekstiosaga „lõike 3 punkt 1“;

Selgitus: Muudatusega korrigeeritakse ebatäpsus 632 SE-s ning sätestatakse, et § 41 lõike 2 punkti 1 asemel (mida kehtivas seaduses ei ole) tunnistatakse kehtetuks § 41 lõike 3 punkt 1. KS-i § 41, mis reguleerib kohtute haldamise nõukoja pädevusi, tunnistatakse kehtetuks, sest kohtute haldamise nõukoja asemele tekib uue üksusena KHAN.

4. Eelnõu § 1 täiendatakse punktiga 47 (pärast numeratsiooni korrigeerimist punkti 20 osas) järgmiselt:

„47) paragrahvi 57 lõike 1¹ teises lauses asendatakse tekstiosa „valdkonna eest vastutav minister käskkirjaga“ tekstiosaga „kohtute haldus- ja arendusnõukogu“;

Selgitus: Muudatuse kohaselt vormistab kohtuniku üleviimise teatud juhtudel KHAN. Kehtiva seaduse järgi, kui kohtu esimehe vaba ametikoht täidetakse KS §-des 12, 20 ja 24 sätestatud korras (maa-, haldus-, või ringkonnakohtu esimeheks nimetamisel), ei kohaldata KS § 57 lõiget 1 (kohtuniku üleviimine Riigikohtu poolt) ning kohtuniku üleviimise vormistab valdkonna eest

vastutav minister. Kuna edaspidi on kohtu esimehe nimetamine valdkonna eest vastutava ministri asemel KHAN-i pädevuses, on kohane, et ka vastava kohtuniku üleviimise vormistab KHAN. Tegemist on ekslikult 632 SE-st välja jäänud muudatusega.

5. Paragrahvid 130³ - 130⁶ (eelnou punktid 60 ja 61) muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„§ 130³. Kohtute haldus- ja arendusnõukogu moodustamine

(1) Käesoleva seaduse §-s 40¹ sätestatud kohtute haldus- ja arendusnõukogu alustab tööd 2025. aasta 1. novembril.

(2) Enne 2025. aasta 1. novembrit kehtestab käesoleva seaduse § 40¹ lõikes 5 sätestatud kohtute haldus- ja arendusnõukogu kohtunikest liikmete ja asendusliikmete valimise korra kohtute haldamise nõukoda.“

§ 130⁴. Kohtute haldus- ja arendusnõukogu pädevus

Enne 2026. aasta 1. aprilli täidab käesoleva seaduse § 41 lõike 1 punktides 1, 3–5, 6, 13 ja 14, lõikes 2 ja lõike 3 punktides 2–4 sätestatud kohtute haldamise nõukoja ülesandeid kohtute haldus- ja arendusnõukogu.“;

130⁵. Kohtuhaldusteenistuse moodustamine

Käesoleva seaduse §-s 41² sätestatud Kohtuhaldusteenistus alustab tööd 2026. aasta 1. aprillil.

§ 130⁶. Kohtuhaldusteenistuse direktori nimetamine

Käesoleva seaduse § 41² lõike 4 alusel nimetatakse Kohtuhaldusteenistuse direktor ametisse hiljemalt 2026. aasta 1. aprilliks.“;

6. Paragrahvid 131⁶ ja 131⁷ (eelnou punkt 62) muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„§ 131⁶. Kohtudirektori volituste lõppemine

Enne 2026. aasta 1. aprilli ametisse nimetatud kohtudirektorite volitused kehtivad kuni 2026. aasta 31. märtsini.

§ 131⁷. Kohtute haldamise nõukoja volituste lõppemine

Enne 2025. aasta 1. novembrit kehtinud kohtute haldamise nõukoja volitused kehtivad kuni 2025. aasta 31. oktoobrini.“.

Eelnõu § 5 (kriminaalmenetluse seadustiku muutmise) muutmise

632 SE-st jäetakse välja § 5 (kriminaalmenetluse seadustiku muutmise), muutes vastavalt järgmiste paragrahvide numeratsiooni.

Selgitus: Kriminaalmenetluse seadustiku § 156² lõige 2 ja § 165 lõige 6 sätestavad volitusnormi menetlusedokumentide infosüsteemi kaudu kättesaadavaks tegemisele. Kuna ka edaspidi kehtestab nõuded menetlusedokumentide infosüsteemi ja e-toimiku kaudu kättesaadavaks

tegemisele minister, tekitab põhjendamatut ebaselgust vastava õiguse andmine ka KHAN-ile. Sisemist töökorraldust puuduvat on KHAN-il õigus reguleerida sisemiste kordadega.

Eelnõu § 10 (tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise) muutmise (pärast numeratsiooni korrigeerimist eelnõu § 9)

632 SE §-st 10 (pärast numeratsiooni muutmist eelnõu § 9) jäetakse välja punkt 1 (muutes vastavalt järgmiste punktide numeratsiooni).

Selgitus: Punkt 1 sätestab volitusnormi menetlusdokumentide infosüsteemi kaudu elektroonilisele kättetoimetamisele ja kättesaadavaks tegemisele. Kuna ka edaspidi kehtestab nõuded menetlusdokumentide infosüsteemi kaudu kättesaadavaks tegemisele minister, tekitab põhjendamatut ebaselgust vastava õiguse andmine ka KHAN-ile. Sisemist töökorraldust puuduvat on KHAN-il õigus reguleerida sisemiste kordadega.

Eelnõu § 11 (Vabariigi Valitsuse seaduse muutmise) muutmise

632 SE-st jäetakse välja § 11 (Vabariigi Valitsuse seaduse muutmise), muutes vastavalt järgmise paragrahvi numeratsiooni).

Selgitus: 632 SE § 11 reguleerib Vabariigi Valitsuse seaduse § 59 lõiget 1, mis sätestab Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisala ja millega täpsustati Justiits- ja Digiministeeriumi pädevusi seoses esimese ja teise astme kohtute tegevuse korraldamisega. Paragrahv jäetakse 632 SE-st välja, tagamaks selgus, et vaatamata valdavale osale kohtuhaldusülesannete üleandmisele on valdkonna eest vastutav minister jätkuvalt justiits- ja digiminister. Konkreetsed pädevused ja ülesannete jaotuse sätestab eelkõige kohtute seadus.

Eelnõu § 12 (väärteomenetluse seadustiku muutmise) muutmise

632 SE-st jäetakse välja § 12 (väärteomenetluse seadustiku muutmise), muutes vastavalt järgmise paragrahvi numeratsiooni.

Selgitus: Väärteomenetluse seadustiku § 41 lõige 10 ja § 47¹ lõige 2 sätestavad volitusnormi menetlusdokumentide infosüsteemi kaudu kättesaadavaks tegemisele. Kuna ka edaspidi kehtestab nõuded menetlusdokumentide infosüsteemi ja e-toimiku kaudu kättesaadavaks tegemisele minister, tekitab põhjendamatut ebaselgust vastava õiguse andmine ka KHAN-ile. Sisemist töökorraldust puuduvat on KHAN-il õigus reguleerida sisemiste kordadega.

Eelnõu § 13 (seaduse jõustumine) muutmise (pärast numeratsiooni korrigeerimist eelnõu § 10)

Eelnõu § 13 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt (arvestades numeratsiooni korrigeerimist):

„§ 10. Seaduse jõustumine

(1) Käesolev seadus jõustub 2026. aasta 1. aprillil.

(2) Käesoleva seaduse § 1 punktid 27, 32, 60 ja 62 jõustuvad 2025. aasta 1. septembril.

(3) Käesoleva seaduse § 1 punktid 28, 30, 34, punktis 35 esitatud kohtute seaduse § 41¹ lõike 1 punktid 1–3, 10–12, 14 ja lõige 3, punktid 36, 46, 61 ning § 4 jõustuvad 2025. aasta 1. novembril.“

Selgitus: Ettepanekutega korrigeeritakse seaduse rakendamise ajakava. Seaduse jõustumise ajakava muutmine on vajalik arvestades eelnõu senist menetlust ja huvigruppide tagasisidet. Muudatuste tulemusel on uuele kohtuhaldusmodelile üleminek varasemast pikem, st tagatud on pikem ettevalmistusaeg. Arvestades eelnõu pikaajalist ettevalmistust on seaduse lõplik jõustumine, st uue kohtuhaldusmodeli lõplik rakendumine 2026. aasta 1. aprillil optimaalseim ning tagab piisava aja muudatuste ettevalmistamiseks.

- 01.09.2025 jõustuvad muudatused, mis on vajalikud eelkõige KHAN-i liikmete valimiseks, näiteks KHAN-i koosseis, kohtunike täiskogu õigus valida KHAN-i kohtunikest liikmed ja asendusliikmed, samuti kohtute haldamise nõukoja pädevus kehtestada enne 01.11.2025 ise KHAN-i liikmete valimise kord (tulevikus on see KHAN-i pädevuses). Seega luuakse vastavate sätetega eeldused KHAN-i liikmete valimiseks.
- 01.11.2025 jõustuvad muudatused, mis on seotud KHAN-i tööle hakkamisega ja esimeses etapis vajalike pädevustega. Muuhulgas jõustuvad siis sätted mis puudutavad õigust kehtestada KHT põhimäärus ning valida KHT direktorit.
- 01.04.2026 muudatuste jõustumisega antakse haldusülesanded ja asjakohased pädevused täitevvõimult kohtusüsteemile üle, sealhulgas tunnistatakse kehtetuks asjakohased justiits- ja digiministri määrused. Samuti jõustuvad muudatused, mis on seotud KHT tööle hakkamisega ja kohtudirektorite volituste lõppemisega. Selline ajavahe KHAN-i tööle hakkamise ning muudatuste lõpliku jõustumise vahel (5 kuud) võimaldab KHAN-il teha kõik vajalikud ettevalmistused uue mudeli rakendamiseks, sealhulgas valmistada ette juhendid, korrad ja otsused üleantavate pädevuste rakendamiseks. Lisaks teha ettevalmistused KHT tööle hakkamiseks. Üldises korras jõustuvad ka ametikitsendustega seotud sätted. Uue kohtuhaldusmodeli rakendamise muudetud ajaraami iseloomustab allolev tabel 1.

Tabel 1. Kohtuhaldusmodeli rakendamise ajaraam.

Rakenduskava	2025					2026			
	aug	sept	okt	nov	dets	jaan	veebr	märts	aprill
KHAN liikmete valimiskorra ettevalmistamine									
Esimeste sätete jõustumine (01.09)									
KHN kinnitab uue valimiskorra (erakorraline)									
Liikmekandidaatide esitamine									
KHAN liikmete valimised täiskogus (erakorraline)									
KHANi tööle hakkamine (01.11.2025)									
KHAN kuulutab välja KHTD konkursi									
KHTD ametisse nimetamine (hiljemalt 01.04.2026)									
KHT ettevalmistamine									
KHT alustab tööd, lõplike pädevuste üleandmine									

Täiendavalt on muudatusettepanekutele lisatud Justiits- ja Digiministeeriumi käsitus kohtute seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kohtute haldamise tõhustamine) 632 SE põhiseaduspärasuse osas.